

EVROPSKÁ UNIE A SVĚTOVÁ OBCHODNÍ ORGANIZACE

Světová obchodní organizace (WTO) usiluje o zabezpečení mezinárodního obchodního systému založeného na pravidlech. Navzdory patové situaci při obchodních jednáních se zkoumají možnosti, jak modernizovat pravidla WTO a řešit nové globální problémy. V oblasti mezinárodní obchodní politiky vykonává Evropský parlament na základě Lisabonské smlouvy legislativní činnost společně s Radou, musí schválit veškeré změny dohod WTO nebo nové dohody a zastává důležitou kontrolní úlohu.

V prvních desetiletích 20. století vedly otázky spojené s obchodem k tomu, že státy navazovaly stále složitější vzájemné styky, které si vyžádaly vznik platformy k usnadnění a regulaci obchodních vztahů. Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT) z roku 1947, která byla výsledkem této potřeby, neposkytla pouze diskusní fórum v podobě kulatého stolu, čímž vytvořila mnohostranný přístup k obchodu, ale rovněž zavedla systém mezinárodně uznávaných pravidel týkajících se obchodu. Základní myšlenkou bylo vytvořit rovné podmínky pro všechny členy „podstatným snížením cel a jiných překážek obchodu a odstraněním diskriminace v mezinárodním obchodě“^[1].

Když se mezinárodní obchod rozšířil nad rámec výměny hmotného zboží o služby a myšlenky, byla dohoda GATT přeměněna a institucionalizována ve Světovou obchodní organizaci (WTO). Ta vznikla v roce 1995 jako výsledek Uruguayského kola obchodních jednání a sloučila v sobě předchozí dohody o obchodu, mj. samotnou dohodu GATT, Dohodu o zemědělství a Dohodu o textilu a oděvech a další všeobecné dohody. Nejvýznamnějšími novými dohodami byly Všeobecná dohoda o obchodu službami (GATS) a Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS). V únoru 2017 vstoupila v platnost dohoda o usnadnění obchodu – první mnohostranná dohoda od založení WTO. Na 12. zasedání Konference ministrů v Ženevě v roce 2022, které bylo dvakrát odloženo z důvodu omezení vyplývajících z pandemie COVID-19, bylo dosaženo dohody o dotacích na rybolov a změny dohody TRIPS týkající se očkovacích látek proti COVID-19. Aby však bylo možné udržet krok s aktuálním vývojem v rychle se měnícím obchodním prostředí, domnívá se mnoho členů, včetně EU, že je stále zapotřebí provést zásadní reformu WTO, například v oblasti obchodu a zdraví, energetiky, elektronického obchodu, usnadňování investic a průmyslových dotací.

WTO usiluje o prosazování volného obchodu, a to konkrétně tím, že zajišťuje, aby jednotlivé země při obchodních jednáních nepolevovaly v odstraňování překážek

[1]Všeobecná dohoda o clech a obchodu (1947), preambule.

bránících obchodu. V současné době představují dvě třetiny členů WTO rozvojové země, což ekonomikám v procesu transformace a nejméně rozvinutým zemím umožňuje využívat otevřeného obchodu k pokroku v jejich úsilí o rozvoj.

MECHANISMUS UROVNÁVÁNÍ OBCHODNÍCH SPORŮ

Jedním z nejdůležitějších úspěchů WTO je konsolidace jejího Orgánu pro řešení sporů, který má pravomoc rozhodovat o obchodních sporech a vymáhat plnění svých rozhodnutí. Mechanismus urovnávání sporů funguje na základě předem stanovených pravidel, která členům WTO bez ohledu na jejich politický vliv či ekonomickou váhu umožňují podávat žaloby proti údajným porušením pravidel WTO a domáhat se nápravy. Tento mechanismus omezil využívání jednostranných obranných nástrojů, k nimž se země dřív uchýlovaly a které často vedly k odvetným opatřením ze strany dotčených států, a někdy dokonce k regulérním obchodním válkám.

Systém WTO pro řešení sporů dosud zaručuje, aby silnější členové neměli navrch nad slabšími, a stanovuje jasná pravidla pro odvetná opatření. Nyní již však v podstatě nefunguje Odvolací orgán, neboť jeho členům skončil mandát a uvolněné pozice dosud nebyly obsazeny. Ve snaze o napravení této situace zahájila EU a členské státy společně s dalšími 25 členy WTO iniciativu směřující k vytvoření alternativního mechanismu nazvaného „mnohostranné prozatímní ujednání o odvolání“ (MPIA), jenž se skládá z 10 rozhodců, kteří budou projednávat odvolání předložená ve zprávách panelu WTO v rámci mechanismu MPIA.

Od vzniku WTO je jedním z nevýznamnějších uživatelů systému řešení sporů Evropská unie. V letech 1995 až 2022 byla Unie zapojena do 203 případů urovnávání sporů, přičemž ve 110 případech vystupovala jako žalující a v 93 jako žalovaná strana^[2]. V dalších 216 případech požádala o status „třetí strany“, který členům WTO umožňuje sledovat spory, které se týkají jiných stran. Evropská unie, kterou zastupuje Evropská komise, se také často snaží zvýšit kvalitu a přehlednost dohod WTO tím, že požaduje rozhodnutí od jejich jednotlivých panelů a Odvolacího orgánu.

Evropský parlament vývoj sporů, které se týkají EU, pozorně sleduje. Jeho Výbor pro mezinárodní obchod se k obchodním sporům vyjadřuje prostřednictvím zpráv, veřejných slyšení a otázek k ústnímu zodpovězení položených Komisi a Radě.

JEDNACÍ KOLO Z DOHÁ A DALŠÍ VÝVOJ

Od roku 2001 jsou členové WTO zapojeni do širokého kola mnohostranných obchodních jednání známého jako „kolo z Dohá“ či „rozvojový program z Dohá“ (DDA), jehož hlavním cílem je, aby se ústředním bodem světového obchodního systému stal rozvoj. Při jednáních kola z Dohá je cílem zajistit, aby rozvojové země hrály stále významnější úlohu, posílit jejich schopnost těžit z mezinárodního obchodu a pomoci jim v boji s chudobou.

Rozvojový program z Dohá vychází od počátku ze zásady „jednoho závazku“^[3] a je stále otevřen.

[2]Údaje ke dni 1. října 2023. [Internetové stránky WTO](#).

[3]Zásada „jednoho závazku“ v podstatě znamená, že „dokud není dohodnuto vše, není dohodnuto nic“.

Jednání však kvůli zásadním otázkám souvisejícím zejména s přístupem na trh uvízla na mrtvém bodě. Nejvýznamnější jsou rozdíly mezi postoji významných rozvíjejících se zemí a postoji průmyslových zemí či jejich bloků ke způsobu, jakým by měl být systém mezinárodního obchodu přetvořen.

EU podporovala zahájení širokého a ambiciózního kola. Viděla v něm nejlepší cestu, jak zaručit hospodářský růst a zisky z rozvoje pro všechny účastníky a jak umožnit nezbytné kompromisy. Navzdory značnému úsilí řady účastníků (zvláště EU) se však nezdá, že by bylo v brzké době možné jednání jako celek úspěšně uzavřít. Na 11. ministerské konferenci v prosinci 2017 vydaly podobně smýšlející skupiny členů WTO společná prohlášení o pokroku v jednáních o internetovém obchodu, o vytvoření mnohostranného rámce pro usnadnění investic, o zřízení pracovní skupiny pro mikropodniky a malé a střední podniky a o pokroku v probíhajících jednáních o domácí regulaci obchodu se službami. Tato vícestranná jednání o tzv. [iniciativě společného prohlášení](#) jsou otevřena všem členům WTO.

Po více než 20 letech jednání bylo na 12. zasedání Konference ministrů WTO dne 17. června 2022 dosaženo historické dohody o ukončení neudržitelných dotací na rybolov. Jedná se o vůbec první mnohostrannou dohodu zaměřenou na udržitelnost a první novou dohodu WTO od roku 2013. Dohoda je zásadním krokem k zajištění toho, aby hlavním cílem dotací na rybolov byla udržitelnost a aby nedocházelo k poškozování oceánů a rybích populací, které jsou nepostradatelné pro živobytí pobřežních komunit na celém světě.

Kromě toho byly schváleny další konkrétní kroky směrem k reformě WTO, včetně obnovení plně funkční úlohy organizace při řešení sporů. Bylo rovněž přijato [ministerské prohlášení o reakci WTO na pandemii a připravenosti na budoucí pandemii](#) spolu se zproštěním některých povinností v oblasti duševního vlastnictví v souvislosti s očkovacími látkami proti COVID-19. V rámci společné reakce na současnou dramatickou situaci v oblasti potravin, která byla způsobena ruskou útočnou válkou proti Ukrajině, se členové WTO dohodli, že pokud jde o omezení vývozu, zachovají zdrženlivost, a že z těchto omezení vyjmou nákupy humanitární pomoci v rámci Světového potravinového programu. V neposlední řadě pak bylo dosaženo dohody o prodloužení moratoria na cla z elektronického obchodu až do příštího zasedání Konference ministrů WTO.

Na základě iniciativy EU většina členů znovu potvrdila svou solidaritu s Ukrajinou. EU rovněž podpořila další spolupráci při řešení problému změny klimatu. Příležitost ke konstruktivní účasti pravidelně poskytuje Parlamentní konference o WTO, kterou společně pořádají Evropský parlament a Meziparlamentní unie (podrobnější informace o této konferenci jsou uvedeny níže). Parlament několikrát vyzval k opětovnému zahájení jednání a zdůraznil význam kola z Dohy pro světový obchod a hospodářský rozvoj.

Parlament byl také úzce zapojen do jednání o omezenějších dohodách, jako jsou probíhající jednání o elektronickém obchodu. Jako součást delegace EU se účastní se ministerských konferencí WTO. Parlament i nadále sleduje vývoj ve WTO, zejména přípravu 13. ministerské konference WTO, která se bude konat ve dnech 26.–29. února 2024 v Abú Dhabí ve Spojených arabských emirátech.

EU A WTO

Země EU hrají v rozvíjení systému mezinárodního obchodu již od druhé světové války ústřední úlohu. V současné době zkoumá EU možnosti modernizace WTO^[4].

Stejně jako dohoda GATT (a později WTO) byla i sama Evropská unie původně koncipována jako cesta k odstranění celních bariér a podpoře obchodu mezi svými členskými státy. Jednotný trh EU byl zčásti inspirován zásadami a postupy GATT. Unie vždy byla mezi hlavními podporovateli opravdového mezinárodního obchodu založeného na zásadách právního státu. Takový systém pomáhá zajistit spravedlivý přístup jejich podniků na zahraniční trhy, a podporuje tak hospodářský růst jak v domácím měřítku, tak ve třetích zemích, a to zejména v těch méně rozvinutých.

Společná obchodní politika EU je jednou z oblastí, v nichž má plnou a výlučnou pravomoc Unie jako taková. Jinými slovy, EU jedná v rámci WTO jako jediný subjekt a je zastoupena Komisí, nikoli členskými státy. Komise sjednává obchodní dohody a u Orgánu WTO pro řešení sporů hájí zájmy EU jménem všech 27 členských států. Komise pravidelně konzultuje s Radou a Evropským parlamentem obsah mnohostranných jednání a příslušnou strategii a podává jim v této věci zprávy. Na základě Lisabonské smlouvy jsou Rada a Parlament spolunormotvůrci a jejich postoje v otázkách mezinárodního obchodu mají stejnou váhu.

EU se prostřednictvím WTO snaží také o podporu mnohostranného rámce pro obchodní jednání, který má doplnit dvoustranná jednání. Patová situace v kole z Dohá a skutečnost, že se ostatní obchodní partneři uchýlili k dvoustranným dohodám, přiměly EU k tomu, aby svou dlouhodobou strategii částečně přehodnotila a vrátila se k regionálním a dvoustranným jednáním.

Současné slepé uličky, do nichž se WTO dostala, svědčí rovněž o tom, že se systém mezinárodního obchodu za posledních 20 let dramaticky změnil. Systém prošel vývojem a noví aktéři, jimiž jsou především země v procesu transformace a rozvojové země, hrají v tomto procesu významnou roli. Liberalizace systému mezinárodního obchodu prospívá některým rozvojovým zemím, které zažívají dosud nevídané období soustavného hospodářského růstu. EU si je této nové dynamiky vývoje dobře vědoma. Poukazuje na to, že je nutné překonat přístup k jednáním z posledních let a vyzkoušet inovativnější přístupy, které by odpovídaly rostoucímu významu otázek regulace oproti otázkám týkajícím se celních sazeb. [V únoru 2023 navrhla EU tři klíčové oblasti pro cílená jednání](#)^[5] na 13. zasedání Konference ministrů, a to obchodní politiku a státní zásahy na podporu průmyslu, obchodu a globálních výzev v oblasti životního prostředí a obchod a inkluzivnost.

[4] Tisková zpráva o [komplexním přístupu Evropské komise pro modernizaci Světové obchodní organizace](#).

[5] Viz také Evropská komise: https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-calls-wto-address-current-policy-challenges-through-focused-deliberation-2023-02-22_en#:~:text=A%20fully%20functioning%20WTO%20dispute,ambitious%20outcomes%20in%20ongoing%20work.

PARLAMENTNÍ KONFERENCE O WTO

Evropský parlament a Meziparlamentní unie (IPU) společně organizují Parlamentní konferenci o WTO. Jejím cílem je mezinárodní podpora demokracie tím, že poskytne mnohostranné obchodní spolupráci parlamentní rozměr.

První oficiální setkání členů parlamentů na zasedání WTO se uskutečnilo v prosinci roku 1999 na Konferenci ministrů WTO v Seattlu. V roce 2001 se Evropský parlament a IPU dohodly, že spojí své úsilí a uspořádají parlamentní setkání během konference WTO v Dohá. Toto setkání položilo základy Parlamentní konference o WTO.

Jedná se o fórum, na němž si mohou poslanci parlamentů z celého světa vyměňovat názory, informace a zkušenosti týkající se otázek mezinárodního obchodu. Účastníci monitorují činnost WTO, podporují účinnost a spravedlivý charakter činnosti WTO, prosazují transparentnost v postupech WTO, pracují na zlepšení dialogu mezi vládami, parlamenty a občanskou společností, ovlivňují směřování diskusí v rámci WTO a budují kapacity vnitrostátních parlamentů v otázkách mezinárodního obchodu.

Parlamentní konference o WTO se schází během konferencí ministrů WTO. V důsledku pandemie se však setkání v omezeném rámci 12. zasedání Konference ministrů nemohlo konat. Snad to bude možné na jejím nadcházejícím 13. zasedání.

Wolfgang Iglar
10/2023

